

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на доц. д-р Огняна Георгиева-Тенева
„ГРАЖДАНСКИ ЦЕННОСТИ В БЪЛГАРСКАТА ДЕТСКО-ЮНОШЕСКА

ПОЕЗИЯ (1878 – 1918)“

от доц. д-р Мария Огойска

Хабилитационният труд „ГРАЖДАНСКИ ЦЕННОСТИ В БЪЛГАРСКАТА ДЕТСКО-ЮНОШЕСКА ПОЕЗИЯ (1878 – 1918)“ на доц. д-р Огняна Георгиева-Тенева е едно силно свидетелство, че същинското професионално българско литературознание днес е скъсало с милозливото отношение към литературата за деца от близкото минало. Това е едно сериозно изследване, стоящо на най-добрите равнища на съвременното българско литературознание. Преди всичко да се говори тук за „гражданските ценности“ – в най-високия смисъл на понятието „гражданин“, „гражданско“ – е вече едно истинско професионално предизвикателство. Изследването, което е композирано в седем пространни глави, всъщност представя едно последователно разглеждане на взаимодействието на държавата, държавността, подредбата на обществото, войнската чест и достойнство с художественото слово. При това изследването не се прави с наивистичен идеализъм, а действително представя благообразието на тези взаимоотношения през призмата на пишещите за деца поети и разказвачи – без да се спестяват и каквито и да е драми във взаимоотношенията (пример за това е Пета глава – „Лирически проекции на обществото“, където намираме такива подглави като *Поданичеството и социален атомизъм, Противоречия и противоборства, Конформизъм*).

Доц. д-р Тенева последователно представя в своя труд как държавата постепенно поема задълженията да полага грижи за литературата за деца, за мястото ѝ в училището, за издаването на христоматии и читанки, за възникването на специализираната периодика. Тоест показан ни е действително стъпка по стъпка целият процес на институционализирането на словото за деца, при това с отчитането на трудностите при деликатното осъществяване на този процес (и още: за налагането на педагогическите идеали, за формирането на педагогическите авторитети в подглавата „Корелатът авторитарна педагогика – гражданска пасивност“). Доц. Тенева не прикрива

сложността на преодоляването на наивитета на „вдетиняването“, а показва как при добрите поети и разказвачи това се случва с истинско вдъхновение и грижа за развитието на въображението и способността да се ориентираш в обществото. Цялата книга е изградена с умело използване на най-съвременна терминологическа система, като автори като Пол Рикъор, Нортръп Фрай, Лотман и мн. др. се цитират и техните идеи са прилагат съвсем естествено при теоретическото осмисляне. Разбира се, самата композиция на труда, ходовете на повествованието в него следват съвсем естествено и промените в българската обществена среда, в политическото устройство на държавата. Това особено се отнася до представящите и тенденциите към авторитаризъм Глава 4 „Образи на българската държава“ и Глава 6 „Детската поезия под пагон“. Изисква се голяма изследователска деликатност матриците от света на възрастните, големите игри на политика и социално устройство да не се наслагват при осъществяването на такъв подход върху художественото и учителното слово за децата. Доц. Тенева добре е познавала тази опасност и умело я избягва въпреки пределната сериозност на своето изследване, което навсякъде търси и представя проекциите на света на възрастните върху световите на децата. Ето тук е била най-голямата трудност при постигането на едно необходимо равновесие при запазването на всички специфики.

Седмата, заключителната глава на изследването – с название „Лирическо слово за словото“ – наистина сполучливо обобщава в теоретически план целия хабилитационен труд и отлично удържа това равновесие. Авторката си поставя задачата: „да се обгледат образите на словото в детско-юношеското поетическо слово“, като с основание определя тази задача като твърде сложна, но макар и по лаконичен начин, доц. Тенева се е справила съвършено успешно с нея. Самата глава е композирана в няколко раздела, от които първият „Детето в езика, езикът на детето“, още в афористичното си название сполучливо формулира развитата по-нататък теза. Убедително звучи, че именно тук (като се започне от творбата на П. Славейков „Уста и език“) се дава основната тематична посока на тази проблематика, че още в следосвобожденската поезия за деца и юноши темата за словото се третира с оглед на свободата на изразяването и се вижда като „модус на истината“.

Средицна тук е подглавата „Словото като митологема“, която само скицира тази проблематика, без да я разгръща пространно, но маркирайки *образните митологизации на словото*. Илюстрациите са най-вече поетическите възхвали на българския език – от Паисий Хилендарски и Петър Берон, през Стоян Михайловски до Иван Вазов.

Най-сложна и вътрешнопротиворечива е, съвсем естествено, третата подглава „Публичните езици: разделение, поквара, власт“. Тук авторката показва как най-значимите български творци на детско-юношеска поезия не са спестявали на своите малки читатели, на тази толкова чувствителна и възприемчива аудитория, противоречията, дефектите, минусите в общественото ни развитие. Тя определя силното изразяване на гражданското недоволство като свободно звучащо: „благодарение преди всичко на четири влиятелни гласа: на Петко Славейков, на Иван Вазов, на Константин Величков, на Ст. Михайловски“. Доц. Тенева напомня, включително чрез многобройните цитати от творби на четиримата, че всички те неслучайно са били и обществено и държавно ангажирани с високи позиции в управлението на страната. И всичко това им дава предимството да изразят пълноценно публичните реакции спрямо „човешкия свят“ (тук изследователката възпроизвежда идеи от знаменитата книга на Хана Аренд) – като при това съхраняват и развиват индивидуалността на „лирическият човек в граждански план“. Цялата глава завършва със силни обобщения за това как „негативният образ на словото в българското публично битие носи възпитателен заряд, който е не по-слаб от този на положителните послания“.

Целият труд умело представя тези толкова деликатни въплъщения в литературата за деца на тенденцията към свобода и несдържано въображение и учително слово за възпитаване и приучаване към ред. Навсякъде прецизните литературоведски разсъждения и обобщения са умело и убедително подкрепени от десетките примери най-вече на стихотворения за деца от представителни, но и от по-малозначими автори, писали за тази крехка аудитория.

Монографията е снабдена с извънредно богата, пространна библиография, като са дадени не само използваните трудове, но и твърде полезен списък на хрестоматии, читанки и пр.

Изследването е изключително ценно и защото предоставя възможност на педагози – включително студенти, специализанти, докторанти – не само да се ориентират в безбрежната картина на детската поезия от следосвобожденския период до края на войните (1918 г.), но и да осмислят процесуално съотнасянето на литературата за деца към общата българска култура на словото, да видят специфики и да открият тенденции.

Гласувам убедено за присъждането на научната степен „доктор на филологическите науки“ в професионално направление 2.1. Филология на доц. д-р Огняна Георгиева-Тенева.

16 юни 2022

доц. д-р Мария Огойска